

احتکار با رویکردی

به آرای امام خمینی (س)

www.ketab.ir

محمد رضا فقهی

سرشناسه: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۶۸.
عنوان و نام پدیدآور: احتکار با رویکردی به آرای امام خمینی(س) / محمدرضا فقهی.
مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.

شابک: ISBN: 978 - 964 - 212 - 169 - 4

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

کتابنامه: ص. ۲۱۱ - ۲۲۴؛ همچنین بصورت زیرنویس.

موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸ - نظریه درباره احتکار / احتکار (فقه).

شناسه افزوده: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س).

رده‌بندی کنگره: ۳ الف ۳ الف / ۵ / ۱۵۷۴ DSR

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵ / ۰۸۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۰۲۷۸۷

کد / م ۲۷۱۴

مؤسسه چاپ و نشر عروج

احتکار با رویکردی به آرای امام خمینی(س)

نویسنده: محمدرضا فقهی

ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س))

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۶۰۰ تومان

• خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

• حرم مطهر حضرت امام خمینی(س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

• کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر
ج	مقدمه مؤلف
۱	درآمد
۱	۱. مالکیت خصوصی در اسلام
۴	۲. مبانی و سیاست‌های کلی مالکیت خصوصی در قرآن کریم
۱۷	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۱۷	مبحث اول: احتکار از سودجویی تا سلطه‌جویی
۲۲	مبحث دوم: معنا و مفهوم احتکار
۲۲	۱. معنای لغوی احتکار
۲۴	۲. معنای اصطلاحی احتکار
۲۵	مبحث سوم: آثار و تبعات مخرب احتکار
۳۰	مبحث چهارم: سیر احتکار در قوانین ایران
۳۵	نتیجه و خلاصه‌گیری
۳۷	فصل دوم: شروط معتبر در احتکار
۳۷	مبحث اول: نیاز و احتیاج مردم
۴۲	گفتار اول: طرح یک شبهه و سؤال
۵۱	گفتار دوم: احتیاج شدید ملاک حرمت یا کراهت احتکار

۵۳	مبحث دوم: فقدان فروشنده یا بذل کننده دیگر به حد کافی
۵۶	مبحث سوم: حبس طعام
۵۷	مبحث چهارم: طلب زیادت در نرخ
۶۳	مبحث پنجم: خرید کالا (اشتراک)
۶۵	مبحث ششم: قید زمان
۶۹	خلاصه و نتیجه گیری

فصل سوم: حکم احتکار ۷۱

۷۱	مبحث اول: تبیین محل اختلاف
۷۳	مبحث دوم: ادله و مستندات قائلین به کراهت احتکار
۷۶	مبحث سوم: ادله و مستندات قائلین به حرمت احتکار
۸۶	مبحث چهارم: مورد و محل احتکار
۸۶	گفتار اول: دیدگاه‌ها و مستندات
۹۱	گفتار دوم: دیدگاه امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۹۶	بند اول: اختیارات و صلاحیت‌های ولی فقیه از دیدگاه امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۰۴	بند دوم: نقش و قلمرو مصلحت در احکام حکومتی از دیدگاه امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small>
۱۰۸	خلاصه و نتیجه گیری

فصل چهارم: اقدامات پیشگیرانه و اجرایی در مقابله با احتکار ۱۱۱

۱۱۴	مبحث اول: علل و عوامل زمینه‌ساز احتکار
۱۱۴	مبحث دوم: اقدامات پیشگیرانه در مقابله با احتکار
۱۱۵	گفتار اول: اقدامات پیشگیرانه مردم
۱۱۶	بند اول: امر به معروف و نهی از منکر
۱۱۹	بند دوم: مدیریت مصرف بهینه و دوری از اسراف و تبذیر
۱۲۷	بند سوم: ترویج فرهنگ عدل و انصاف و رعایت حقوق مصرف‌کنندگان
۱۲۹	گفتار دوم: اقدامات پیشگیرانه دولت
۱۲۹	بند اول: لزوم تصویب و تجدید نظر در قوانین و مجازات‌ها
۱۳۲	بند دوم: تقویت و اشاعه اخلاق و فرهنگ اسلامی در جامعه

- بند سوم: نظارت و هدایت صحیح بر امور اقتصادی و عملکرد بازار ۱۳۵
- بند چهارم: جلوگیری از انحصارگری و ایجاد بازار سیاه ۱۴۰
- بند پنجم: فهرست برخی دیگر از اقدامات پیشگیرانه دولت ۱۴۵
- مبحث سوم: اقدامات اجرایی دولت نسبت به محتکرین ۱۴۶
- گفتار اول: اجبار محتکر بر فروش کالای احتکار شده ۱۴۸
- بند اول: زمان اجبار بر فروش ۱۵۰
- بند دوم: ادله و مبانی اجبار محتکر بر فروش کالای احتکاری ۱۵۳
- بند سوم: تعیین اجبار کننده ۱۵۹
- بند چهارم: حکم وضعی فروش اجناس احتکار شده در حال اکراه ۱۶۲
- گفتار دوم: نرخ گذاری اجناس احتکار شده از سوی دولت ۱۶۴
- بند اول: ادله و مستندات دیدگاه اول (جایز نبودن قیمت گذاری به طور مطلق) ۱۶۷
- بند دوم: ادله و مستندات جواز نرخ گذاری ۱۶۹
- بند سوم: ادله و مستندات دیدگاه امام خمینی علیه السلام ۱۷۰
- گفتار سوم: مجازات محتکر ۱۷۲
- بند اول: سیر قانون گذاری تعزیرات و مجازات های بازدارنده ۱۷۴
- بند دوم: معنای تعزیر و مجازات های بازدارنده ۱۸۴
- بند سوم: تفاوت مجازات های تعزیری و بازدارنده از دیدگاه نویسندگان حقوقی ۱۸۶
- بند چهارم: مجازات های تعزیری از دیدگاه امام خمینی علیه السلام ۱۸۸
- بند پنجم: مجازات های بازدارنده از دیدگاه امام خمینی علیه السلام ۲۰۱
- خلاصه و نتیجه گیری ۲۰۶
- کتاب نامه ۲۱۱

مقدمه ناشر

انسان موجودی است با ابعاد، نیازها و فعالیت‌های گوناگون و متنوع مادی و معنوی. گرچه وجود اعجاب‌آور انسان به گونه‌ای است که همه این تنوع‌ها و تکثرها در حقیقت انسانی او به وحدت و یگانگی می‌رسند؛ ولی در نگاه معمولی و متعارف، از یکدیگر جدا می‌باشند.

از جمله عرصه‌های زندگی انسان، زندگی اقتصادی اوست که در دین جامع و کامل اسلام به درستی زوایای آن مورد توجه قرار گرفته است؛ اصل مالکیت افراد بر اموال، اصل کار و تلاش و مطلوبیت عمران و آبادانی و بهره‌مندی مناسب از نعمات الهی، اصل انفاق‌های واجب و مستحب و...، که مکتب اقتصادی اسلام را می‌نمایانند، همه برای تحقق اقتصاد سالم جامعه اسلامی و تحقق عدالت اجتماعی می‌باشد. البته نگاه به آموزه‌های اسلام نباید یک‌سویه باشد، چراکه بُعد مادی آن با بُعد معنوی ممزوج شده و بخش فردی آن با حوزه عمومی و اجتماعی در هم تنیده است و هیچ‌کدام نباید فدای دیگری شود، به همین جهت، اقتصاد که به ظاهر امری مادی و مربوط به احتیاجات و علایق مادی و دنیایی انسان است، باید به سرمنزل عدالت اجتماعی برسد، و البته عدالت اجتماعی باید در کنار رونق و رشد اقتصادی و توسعه و آبادانی مادی و بهبود معاش مردم قرار داشته باشد تا از این رهگذر معاد انسان مؤمن تأمین گردد.

مسئله «احتکار» اگر از این چشم‌انداز دیده شود، مسئله‌ای مهم برای زندگی انسان است. احتکار گرچه مسئله‌ای اقتصادی و مادی محسوب می‌شود، ولی هم به حوزه اخلاق مرتبط است (و از حرص و آز و زیاده‌خواهی جلوگیری می‌کند) و هم به عدالت

ب □ احتکار با رویکردی به آرای امام خمینی(س)

در عرصهٔ اجتماع مربوط است. بنابراین، برای تربیت انسان مسلمان و مؤمن، باید تمهیداتی اندیشیده شود تا افراد به چنین آلودگی‌های روحی مبتلا نشوند. همچنین، برای سامان دادن به جامعهٔ اسلامی باید جلوی احتکار گرفته شود تا «توزیع» و «مصرف» در جامعهٔ اسلامی عادلانه و درست تحقق یابد و «تولید» به هدف و غایت اسلامی خود برسد؛ وگرنه کار و تولیدی که منتهی به احتکار و امثال آن شود، همان دنیاخواهی مذموم و پلید خواهد بود.

پژوهشی که پیش‌روی خوانندگان قرار دارد، تلاشی است برای کندوکاو دربارهٔ موضوع احتکار از نگاه فقهی با تأکید بر آرا و نظر امام خمینی(س) که توسط حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدرضا فقهی به انجام رسیده است. با سپاس از نویسنده ارجمند، امید است آموزه‌های ارزشمند فقهی هرچه بیشتر و بهتر شناخته شود و در متن زندگی فردی و اجتماعی جامعهٔ اسلامی عینیت یابد.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)

دفتر قم

WWW.KEPAP.IR

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم والصلاة والسلام على السيد الكريم محمد بن عبد الله
خاتم النبيين وآله الصراط المستقيم الأئمة المعصومين صلوات الله عليهم أجمعين

مقدمه مؤلف

انقلاب شکوهمند اسلامی، به خواست و یاری خداوند منان در ذیل توجهات ائمه
معصومین علیهم السلام و به خصوص عنایات حضرت بقیة الله الأعظم - روحی له الفداء - با
رهبری مرجع بی‌همتای عالم تشیع، امام خمینی رحمته الله و با هم‌یاری و مقاومت امت اسلامی
ایران و از جان گذشتگی و ایثار خون هزاران شهید در راه اعتلای کلمه توحید، در سال
۱۳۵۷ به پیروزی رسید.

با برقراری حکومت اسلامی، بنیادهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی
دگرگون شد. لزوم تصویب و اعمال قوانینی مطابق با موازین شرع و مقتضیات زمان، در
جهت اصلاح نظام سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، امری اجتناب‌ناپذیر بود. بر
اساس همین نیاز، بسیاری از قوانین دست‌خوش تغییرات اساسی گردید و قوانین جدید
زیادی نیز بر پایه فقه اسلامی و فتاوی‌ای مشهور فقها و به خصوص فتاوی‌ای حضرت
امام رحمته الله تنظیم و به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

قوانین مربوط به احتکار نیز از این قاعده مستثنا نبود. بعد از پیروزی انقلاب

د □ احتکار با رویکردی به آرای امام خمینی(س)

اسلامی، از طرفی با توجه به مشکلاتی که در آغاز هر نظام نوپایی به وجود می‌آید و نیز حمله ارتش عراق به خاک ایران و رواج احتکار و کمیابی و نایابی برخی از اجناس، رونق بازار سیاه، افزایش تورم، تحریم‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی دشمنان بر ضد انقلاب و از سوی دیگر، نظر به اهمیت و عمومیت آثار مخرب احتکار، بر اقتصاد کشور و زندگی مردم، که هر روزه ابعاد گسترده‌تر و سازمان یافته‌تری می‌یافت و سودجویی‌های برخی سرمایه‌داران زالو صفت، که از کوچک‌ترین فرصت در جهت پر کردن جیب خود بهره می‌برند؛ ضرورت بحث و مبارزه با معضل جهانی احتکار و لزوم بازبینی و اصلاح قوانین گذشته و همچنین تصویب قوانین جدید، درباره احتکار و تشدید مجازات محکومین، بیش از پیش روشن می‌شود.

این تحقیق، بر اساس فقه شیعه و با محور قرار دادن دیدگاه‌های امام راحل علیه السلام، در مورد احتکار - که همان دیدگاه مشهور فقهای عظام می‌باشد - در چهار فصل تدوین شده است.

بعد از ذکر درآمد کتاب که درباره مالکیت خصوصی در اسلام است، در فصل نخست، ابتدا مفهوم لغوی و اصطلاحی احتکار و آثار و تبعات مخرب آن بیان شده، سپس به طور اختصار، به سیر احتکار در قوانین ایران می‌پردازیم.

فصل دوم، به شروط معتبر در احتکار، از دیدگاه فقها اختصاص داده شده: نیاز و احتیاج مردم، فقدان فروشنده، یا بذل کننده دیگر به حد کافی، حبس طعام، طلب زیادت در نرخ و... از جمله مباحث این فصل می‌باشد.

در فصل سوم، نخست محل اختلاف انظار فقها بیان شده، سپس به بیان ادله و مستندات دیدگاه‌های مختلف فقها، درباره حکم حرمت، یا کراهت احتکار پرداخته شده است. در نهایت نیز اقوال، ادله و مستندات فقها درباره مورد و محل احتکار بیان شده است.

در فصل چهارم، از اقدام‌های پیش‌گیرانه و اجرایی مردم و نیز حکومت در مقابله با احتکار و مجازات محکومین سخن به میان آمده است. اجبار محکومین، بر فروش کالای

احتکار شده، دیدگاه‌ها و مستندات، زمان اجبار و متصدی آن، قیمت‌گذاری و اقوال و مستندات مطرح شده در آن، برخی از علل وقوع احتکار، مجازات محتکر و مجازات‌های تعزیری و بازدارنده، از جمله مباحثی است که در این فصل مطرح شده است.

یادآوری چند نکته

۱. نویسنده در این تحقیق، صرفاً به بیان دیدگاه‌های فقهای شیعه و به ویژه دیدگاه‌های امام زاحل، در مورد احتکار پرداخته و خود، ادعای استنباط احکام و اعلام نظری را ندارد.
۲. سعی شده است که تمام مباحث و دیدگاه‌های فقها، در مورد احتکار، با تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی به شیوه‌ای نو بیان شود.
۳. تمام دیدگاه‌ها، ادله و مستندات، از فقهای سلف تا معاصر شیعه، در حد مقدور جمع‌آوری شده است.
۴. بیان اقوال و ادله، کاملاً مستند و با ذکر مأخذ از کتب معتبر فقهی بوده و دیدگاه‌های موافق و مخالف امام خمینی علیه السلام بیان شده و حتی المقدور سعی شده که پاسخ مخالفان به طور مستدل داده شود.
۵. آراء و دیدگاه‌های امام خمینی علیه السلام از تألیفات و استفتانات گرفته تا سخنرانی‌ها، پیام‌ها و نامه‌ها، تا آن‌جا که مقدور بود، جمع‌آوری شده است.
۶. در پایان هر فصل، خلاصه و نتیجه مباحث در چند سطر بیان شده است تا خواننده محترم در نهایت، تصویری اجمالی از کل مباحث در ذهن داشته باشد.
۷. هدف اصلی در این نوشتار، بررسی فقهی دیدگاه‌ها و مستندات حضرت امام بوده و برای تبیین و روشن‌تر شدن دیدگاه‌های ایشان، به بیان اقوال و مستندات فقهای مخالف و موافق حضرت امام علیه السلام پرداخته شده است. برای تکمیل مباحث، در فصل نخست، بحثی کوتاه از سیر احتکار در قوانین موضوعه ایران طرح شده است.

و □ احتکار با رویکردی به آرای امام خمینی(س)

ضمناً از مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، در چاپ و نشر این نوشتار، کمال تشکر را دارم و توفیقات روز افزون برای آن مجموعه را از خداوند متعال مسألت دارم.

ومن الله التوفيق

محمد رضا فقهی

www.ketab.ir